

Estland

Estland omfattar över 1 500 öar och skär. Den största ön heter Saaremaa på estniska, Ösel på svenska. Flera av öarna, kusten och landskapet utmed Finska viken, är väldigt lik naturen på Öland och Gotland. Den ingår nämligen i ett stråk av kalkrik berggrund som sträcker sig från de svenska öarna, vidare under Östersjöns botten för att sedan dyka upp igen på den estniska sidan. I övrigt är Estland platt med gott om floder, sjöar och våtmarker. De ursprungliga öppna våtmarkerna dikades tidigt ut för att användas som jordbruksmark. Dessa bördiga jordar gav under århundraden mängder av jordbruksprodukter. Under de cirka 50 åren, då Estland var en del av Sovjetunionen skickades kött och mjölkprodukter till de stora städerna Leningrad (nuvarande St. Petersburg) och Moskva. Nu har bönderna svårt att få sina produkter sålda, korna försvinner, åkrar och hagar växer igen.

Suur Munamägi, Stora Äggberget, är landets högsta berg, 317 meter. Esterna brukar retas med dem i Lettland, vars högsta berg bara är 312 meter högt.

– Ska vi fylla på med en näve jord? frågar de.

Estlands skogar och orörda våtmarker är en stor tillgång för landet. Där finns fler arter av djur och växter än hos oss i Sverige. Uttrar finns det gott om, liksom svarta storkar, vita storkar och flygande ekorrar.

Flyttfåglarnas huvudstråk

Utmed Östersjöns östra kust går flyttfåglarnas huvudstråk, från vinterkvarteren i söder till häckningsplatser i norr. Det är viktigt med rastställen utmed flyttningvägarna. Fåglarna måste orka hela vägen och vara i god kondition för att kunna föda upp en ny kull i de arktiska områdena.

När hösten kommer flyger de tillsammans med sina ungar samma väg tillbaka.

Tre av alla floder

Narvafloden börjar sin färd nära Peipussjön i östra delarna av landet. I sjön går gränsen mellan Ryssland och Estland. På väg till Östersjön rinner floden genom industristaden Narva. Floden delar staden i en rysk och en estnisk del.

En annan flod, Purtse, rinner genom staden Kohtla-Järve i norra Estland. Där bryts oljeskiffer, ett energirikt mineral som bryts i stora dagbrott på en rad platser längs kusten i norr. Skiffer används till

Rikt fågelliv

Gäss är några av de fåglar som söker sig till strandängarna vid Matsaluviken och andra platser längs östersjökusten för att vila och äta. Foto: Tiit Kaljuste

produktion av både värme och el, bland annat i värmekraftverken i Narva. Både brytningen och eldning av oljeskiffer skapar en rad miljöproblem, landskapet förändras, förbränningen förorenar mark och vatten med svavel och tungmetaller. De stora slagghögarna läcker gift under lång tid. Floden Purtse för med sig fenoler och andra giftiga ämnen ut i Östersjön efter skifferbrytningen. Problem som alla känner till och som man nu försöker lösa.

En tredje större flod är Pärnufloden som mynnar vid just Pärnu i södra Estland. Staden lever upp efter en lång tids badförbud. Nu renas avloppet innan det släpps ut i floden, och den långgrundna sandstranden lockar åter turister.

Tallinn, den danska staden

År 1050 byggde esterna en borg på Domberget. Den danske kung Valdemar intog borgen 1219 och döpte den till Reval. Folket kallade staden för den danska staden, taani linn på estniska. Säg det fort, så blir det Tallinn.

Delar av Estlands huvudstad Tallinn är gammal och mycket vackert med sina medeltida tinnar, torn och portar. Uppe på Domberget rymmer idag en rosa byggnad det estniska parlamentet med alla dess politiska partier.

Demokrati med många viljor

Några meter från parlamentsbyggnaden ligger en rikt utstyrd rysk-ortodox kyrka. Den påminner ständigt de styrande om att två tredjedelar ester och en tredjedel ryssar nu ska samsas i landet.

Kostnaderna för telefon och energi går upp. Det är viktiga frågor att lösa, särskilt som medelinkomsten i landet är låg och pensionärerna har svårt att klara sig.

Svensk-estniska band i krig och fred

”Den goda svensktiden” kallas åren från slutet av 1500-talet till början av 1700-talet, då svenskarna regerade i Estland. I Narva finns fortfarande en svensk symbol kvar på rådhuset och på vissa öar finns fortfarande personer som pratar svenska.

Gustav II Adolf grundade år 1632 universitetet i Tartu som Sveriges

Gränsflod

Ivangorod på Narvaflodens östra strand (th) tillhör Ryssland, medan Hermanborgen på den västra stranden är estnisk. Esterna vill hävda en historisk gräns längre österut, och därför finns motivet med bägge borgarna med på den estniska femkronorssedeln.

Vass på tork.

Foto: Gitte Jutvik

andra universitet. Här kan studenterna fortfarande välja att läsa svenska.

Andra minnen från svensktiden kan man träffa på lite varstans i Estland. Bland annat om man besöker slottet i Haapsalu eller kyrkor på Ruhnu (Rånö) och Vormsi (Ormsö).

Under andra världskriget flydde ungefär 20 000 ester till Sverige. I den svenska telefonkatalogen påminner namn som Meri (hav) och Tamm (ek) om dramatiska händelser för mer än femtio år sedan. Läs om flykten <http://www.algonet.se/~nevelius/estland.htm>

Vänorter – lär av varandra

När Estland, Lettland och Litauen gjort sig fria från Sovjet i början av 1990 talet, var det främst till Estland som Sverige riktade sitt stöd. Särskilt vanligt är det att hjälp och samarbete sker mellan så kallade vänorter. Det betyder att en svensk och en estnisk kommun har slutit avtal om vissa projekt. I början rörde det sig mest om att Sverige skickade kläder, skolmateriel och sjukvårdsutrustning.

Nu handlar det mer om att lära av varandras kunskaper och erfarenheter, inom till exempel jordbruk, massaindustri och jordbruk. När vi har fastnat i vårt sätt att tänka, kan vänortssamarbetet ge oss nya tankar, bara genom att våra estniska gäster ifrågasätter vårt sätt att handla och tänka. De har förstås också egna idéer som vi kan lära oss mycket av.

De svensk-estniska banden blev ännu starkare i en gemensam sorg. Färjan M/S Estonia sjönk på sin väg från Tallinn till Stockholm den stormiga natten till den 28 september 1994. Då omkom 852 människor.

Miljökamp och frigörelse

Esterna har under seklernas lopp styrts av danskar, svenskar, tyskar och ryssar. Mellan 1920 – 1940 var dock landet självständigt. Under andra världskriget ockuperades Estland av Sovjet 1940 – 41, av Nazityskland 1941 – 44 och därefter återigen av Sovjet. Narva är fortfarande sargat av sovjetiska bombraider.

De baltiska länderna Estland, Lettland och Litauen var föregångare i kampen för att bli självständiga från Sovjetunionen. I Estland gick miljörörelsen i främsta ledet och protesterade mot att Moskva ville öka brytningen av fosforit, en råvara som används för att tillverka konstgödsel. Estland blev en självständig republik när Sovjetunionen föll år 1991.

Gustaf II Adolf

Den svenske kungen står staty i Tartu. En tidigare staty av den svenske kungen försvann under stalintiden och ersattes av Lenin. Då Estland åter var fritt togs Lenin bort och en kopia av kungastatyn i Göteborg kom på plats 1992. Foto: Silvia Lotman.

Kommer i färg efter midsommar

Stridbar körsång

När folkfronten bildades 1988 i Estland i protest mot sovjetmakten samlades 300 000 ester på Sångarfälten utanför Tallinn. Efter alla år som de varit tvungna att sjunga sovjetiska kampsånger, ljöd nu de egna folksångerna extra starkt. Med jämna mellanrum firas sångarfester där, men även rock- och popfestivaler brukar dra mycket folk. Foto: Pär Lindström

Om Estland

Estland är en republik, till ytan lika stor som Jämtland och Härjedalen tillsammans. Här bor ungefär 1,4 miljoner invånare, varav cirka 420 000 i huvudstaden Tallinn.

Folk och religion: Två tredjedelar är ester (protestanter). Den största minoritetsgruppen är ryssar (ryskortodoxa).

Flagga: Blå, svart och vit. Himlen är blå, jorden är svart. Vitt står för ett rent samvete eller för hopp om en bättre framtid.

Valuta: Kroon, EEK. 1 estnisk krona är 0,6 SEK. En lärare tjänar ungefär 6000 EEK per månad. En Big Mac kostar 29,50 EEK

Språk: Estniska som liknar finska. Båda tillhör gruppen finsk-ugriska språk och de kan förstå varandra ganska bra.

Estland är medlem i EU.

Vad är typiskt estniskt?

Trots att esterna har styrts av så många främmande makter, har de lyckats behålla sitt språk och sin kultur. Typiskt estniskt är:

- Mulgi kapsad, en mustig gryta med fläsk och surkål.
- Körsång
- Kalev, folkhjälten som i sagorna försvarade sitt land och dödades av utländska angripare.

Lär dig lite estniska:

Hej – tere
Ja – jaa, jah
Jag heter – Minu nimi on...
Nej – ei
Tack – tänan, aitäh
Varsågod – palun
Jag älskar dig - Ma armastan sind!
Vatten – vesi

Björkar i Estland. Målning gjord av en elev på Iisaku gymnasium i Estland.

Arbetsuppgifter

1. **Hitta på kartan:** **Städer:** Tallinn, Narva, Tartu, Pärnu, Haapsalu, Kohtla-Järve. **Öar:** Ösel, Dagö, Ormsö, Ränö. **Vatten:** Finska viken, floderna Narva, Purtse och Peiussjön.
2. Gör en tidsaxel och placera in viktiga händelser i Estlands historia.
3. Du ska arrangera en resa i Estland för turister som är intresserade av växter, djur och den spännande naturen. Gör en affisch som lockar.
4. Många svenska företag startar verksamheter i Estland. Arbetskraften är billigare och villkoren är annorlunda än i vårt land. Vilka blir effekterna i Sverige och vilka blir effekterna i Estland? Gör en lista över positiva och negativa effekter i Sverige och i Estland.